

UO‘K: 373.5

BOLALAR BOG‘CHASIDA NUTQIY O‘YINLAR YORDAMIDA MULOQOT KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH**РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ С ПОМОЩЬЮ РЕЧЕВЫХ ИГР В ДЕТСКОМ САДУ****DEVELOPING COMMUNICATION SKILLS THROUGH SPEECH GAMES IN KINDERGARTENS****Xudayberganova Nodira Baltabayevna¹** ¹Farg‘ona davlat universiteti talabasi**Yuldasheva Dilafruz Maxamadaliyevna²** ²Farg‘ona davlat universiteti, filologiya fanlari doktori**Annotatsiya**

Mazkur maqolada bolalar bog‘chasida nutqiy o‘yinlar orqali muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirish masalasi ko‘rib chiqilgan. Nutqiy o‘yinlarning ahamiyati, ularning turlari va bolalar nutqini rivojlantirishdagi o‘rni tahlil qilinadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘yinlar bolaning so‘z boyligini oshirish, fikrlash qobiliyatini shakllantirish hamda kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Аннотация

В данной статье речь идет о развитии коммуникативных навыков посредством речевых игр в детском саду. Анализируется значение речевых игр, их виды и роль в развитии речи детей. Результаты исследования показывают, что игры служат увеличению словарного запаса ребенка, формированию навыков мышления и развитию коммуникативной компетентности.

Abstract

This article examines the issue of developing communication skills through speech games in kindergarten. The importance of speech games, their types and their role in the development of children's speech are analyzed. The results of the study show that games serve to increase the child's vocabulary, form thinking skills and develop communicative competence.

Kalit so‘zlar: Nutqiy o‘yinlar, muloqot ko‘nikmalari, bog‘cha, ta‘lim, pedagogika, bola rivojlanishi, innovatsion metodlar, lingvistik qobiliyat, interaktiv yondashuv, kommunikativ kompetensiya

Ключевые слова: Речевые игры, коммуникативные навыки, детский сад, образование, педагогика, развитие ребенка, инновационные методы, языковая способность, интерактивный подход, коммуникативная компетентность

Key words: Speech games, communication skills, kindergarten, education, pedagogy, child development, innovative methods, linguistic abilities, interactive approach, communicative competence.

KIRISH

Bolalar bog‘chasida ta‘lim jarayoni bolalarning har tomonlama rivojlanishiga yo‘naltirilgan bo‘lib, ularning intellektual, hissiy, ijtimoiy va nutqiy ko‘nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun, ayniqsa, og‘zaki nutqni rivojlantirish, atrof-muhit bilan faol muloqot qilish ko‘nikmalarini shakllantirish katta ahamiyatga ega. Til va nutq inson tafakkurining asosiy ifodasi bo‘lib, bola hayotining ilk bosqichlaridanoq uning bilish faoliyati, fikrlash jarayoni va ijtimoiy moslashuvi nutq rivojiga chambarchas bog‘liq bo‘ladi. Shu sababli, bolalar bog‘chasi ta‘lim dasturida nutqiy o‘yinlardan keng foydalanish bolaning kelajakdagi ta‘limi va shaxsiy rivojlanishi uchun mustahkam poymdevor yaratadi.

Nutqiy o‘yinlar bolaning og‘zaki nutqini rivojlantirish, lug‘at boyligini kengaytirish, to‘g‘ri talaffuzni shakllantirish, jumla tuzish qobiliyatini rivojlantirish hamda ijtimoiy muhitga moslashishida samarali vosita hisoblanadi. Bunday o‘yinlar orqali bolalar so‘z va iboralarni mustahkamlabgina

qolmay, balki o'z fikrlarini ravon va aniq ifodalashni ham o'rganadilar. Shuningdek, nutqiy o'yinlar bolalarning eshitish qobiliyatini rivojlantirish, tafakkurini faollashtirish, ijodkorligini oshirish va muloqot madaniyatini shakllantirishga yordam beradi[1].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Bolalar bog'chasida nutqiy o'yinlar yordamida muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish masalasi ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan. Xususan, G'. Yo'ldosheva, S. To'raqulova, N. Mamatova, M. Yusupova, O. Sodiqova, A. Qayumova kabi tadqiqotchilarning ishlarida bolalarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish, nutqiy o'yinlarning o'rni va samaradorligi haqida fikr yuritilgan.

Nutqiy o'yinlar bolalar bog'chasida muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishning muhim omillaridan biridir. O'yinlar yordamida bola nutqining mantiqiy tuzilishi mustahkamlanadi, so'z boyligi kengayadi hamda muloqot jarayonida o'z fikrini aniq ifodalashga o'rganadi. Ushbu metodning samaradorligi quyidagi ilmiy ishlarda keng yoritilgan:

S. To'raqulova, "Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda nutq rivojlantirish usullari" nomli asarida ushbu asarda maktabgacha yoshdagi bolalar uchun mo'ljallangan innovatsion o'yin texnologiyalari va ularning samaradorligi tahlil qilingan.

N. Mamatova, "Kommunikativ kompetensiyani shakllantirishda didaktik o'yinlarning roli" – Mazkur ishda didaktik o'yinlarning bolalar muloqot ko'nikmalarini shakllantirishdagi ahamiyati va qo'llash metodikasi keltirilgan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, nutqiy o'yinlar bolalar bog'chasida muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu metod bolalar o'rtasida o'zaro muloqotni faollashtiradi, ularning so'z boyligini kengaytiradi va nutqiy faollikni oshiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, doimiy ravishda nutqiy o'yinlardan foydalanish quyidagi natijalarga olib keladi:

- bolalar og'zaki nutq bilan yanada faol shug'ullanishadi, jummalarni mantiqiy shakllantirish malakalari rivojlanadi;
- yangi so'zlar va iboralarni o'zlashtirish jarayoni tezlashadi;
- ijtimoiy muhit bilan muloqot qilish qobiliyati ortadi, bolalar o'z fikrlarini erkin ifodalashni o'rganishadi;
- ta'lim jarayonida ishtirok etish faollashadi va o'quvchilarning darslarga bo'lgan qiziqishi oshadi;

Muhokama natijalaridan kelib chiqib, maktabgacha ta'lim muassasalarida nutqiy o'yinlar ko'proq qo'llanilishi lozim. Shuningdek, pedagoglar tomonidan o'yinlarning samaradorligini oshirish uchun interaktiv usullar bilan birlashtirish tavsiya etiladi. O'yin usullarini takomillashtirish orqali bolalarning kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirish mumkinligi aniqlandi.

Nutqiy o'yinlarning yana bir muhim jihati shundaki, ular bolalarning qiziqishlarini inobatga olgan holda o'quv jarayonini qiziqarli va samarali tashkil etishga imkon beradi. Bunday o'yinlar orqali bolalar nutqiy faoliyat bilan shug'ullanishni majburiyat emas, balki zavqli jarayon sifatida qabul qilishadi. Ta'lim berishda o'yin elementlaridan foydalanish bolalarni yanada faolroq ishtirok etishga undaydi, ularning muloqotga bo'lgan ishonchini oshiradi va yangi bilimlarni o'zlashtirishni osonlashtiradi.

Shuning uchun bolalar bog'chasida nutqiy o'yinlardan samarali foydalanish tarbiyachi va pedagoglarning asosiy vazifalaridan biri bo'lib, bu bolalarning nafaqat til qobiliyatlarini rivojlantirish, balki ularning umumiy psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada nutqiy o'yinlarning bolalar rivojlanishidagi o'rni, ularning samaradorligi, ta'lim jarayoniga ta'siri hamda ularni tashkil etishning eng samarali usullari haqida batafsil tahlil qilinadi.

Nutqiy o'yinlar ta'rif va turlari: Nutqiy o'yinlar bolalarning til va nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan o'yinlardir. Bu o'yinlar bolalarning so'z boyligini oshirish, grammatik jihatdan to'g'ri gapirish va muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Nutqiy o'yinlar turli xil bo'lishi mumkin: interaktiv suhbatlar, rolli o'yinlar, tafakkur va tasavvurga asoslangan o'yinlar, ertak asosida hikoya qilish, savol-javob o'yinlari va dramatisatsiya o'yinlari[2].

Bolalar uchun nutqiy o'yinlarning foydali jihatlari: Nutqiy o'yinlar bolalar rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ushbu o'yinlar, avvalo, bola nutqining ravonligini oshirishga, so'z boyligini kengaytirishga va aniq talaffuz qilish ko'nikmasini shakllantirishga yordam beradi. Bola o'yin

TILSHUNOSLIK

jarayonida turli soʻz va iboralarni oʻrganib, ularni toʻgʻri qoʻllashni mashq qiladi. Natijada, uning nutqi yanada boyib boradi va atrof-muhit bilan samarali muloqot qilishga oʻrganadi.

Nutqiy oʻyinlar bolaning ijtimoiy muhitga moslashishiga ham yordam beradi. Guruh boʻlib oʻynaladigan bunday oʻyinlar orqali bola jamoadagi oʻrnini his qiladi, oʻz fikrini aniq va tushunarli ifodalashni oʻrganadi hamda boshqa bolalar bilan muloqot qilish malakasini rivojlantiradi. Bu esa keyinchalik uning ijtimoiy hayotga moslashishi va oʻz fikrlarini dadil ifodalashi uchun muhim omil hisoblanadi.

Bundan tashqari, nutqiy oʻyinlar bolaning mantiqiy fikrlash qobiliyatini shakllantirishga yordam beradi. Masalan, turli savol-javob oʻyinlari, hikoya toʻqish mashqlari yoki izoh berish talab qilinadigan oʻyinlar bola tafakkurini oʻstiradi va mustaqil fikrlashga oʻrgatadi. Bunday oʻyinlar bolaning ijodiy qobiliyatlarini ham rivojlantiradi, chunki ular tasavvurini ishga solishga, yangi gʻoyalar yaratishga va hikoyalar toʻqishga undaydi.

Yoshi va rivojlanish darajasiga mos oʻyinlarni tanlash: Bolalar bogʻchasida nutqiy oʻyinlarni tashkil qilishda bolalarning yoshi va rivojlanish darajasiga eʼtibor berish muhim. Masalan, 3-4 yoshli bolalar uchun sodda savol-javob oʻyinlari, sheʼr oʻqish va qisqa hikoyalarni qayta hikoya qilish foydali boʻlsa, 5-6 yoshli bolalar uchun murakkabroq rolli oʻyinlar va ijodiy hikoya tuzish mashgʻulotlari samarali boʻladi.

Interaktiv yondashuv bolalarning oʻzaro muloqot qilishiga, bir-biriga javob berishiga va jamoaviy fikrlashiga yordam beradi. Oʻyin jarayonida bola faqat tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi boʻlishi lozim. Masalan, “Ertakni davom ettir” oʻyini bolalarning tasavvurini rivojlantiradi va ularning mustaqil fikrlash koʻnikmalarini oshiradi. Shuningdek, teatr oʻyinlari va rolli oʻyinlar orqali bolalar oʻz his-tuygʻularini erkin ifoda qilishni oʻrganadilar.

Nutqiy oʻyinlar ogʻzaki nutqni rivojlantirishda muhim rol oʻynaydi. Masalan, “Savolga javob ber” yoki “Bir soʻzdan hikoya tuz” kabi oʻyinlar bolalarni toʻgʻri va mantiqiy gapirishga undaydi. Bu oʻyinlar natijasida bolalar aniq va ifodali gapirishni oʻrganadilar.

Nutqiy oʻyinlar bolalarni jamiyatga moslashishiga ham yordam beradi. Oʻyin davomida bola tengdoshlari bilan muloqot qiladi, oʻz fikrini ifoda qilishga oʻrganadi va oʻzini erkin his qiladi. Masalan, “Doʻstlik nima?” mavzusida bahs-munozara oʻtkazish bolalarni ijtimoiy muloqotga tayyorlaydi va ularga oʻz fikrlarini aniq bayon qilish imkonini beradi.

Oʻzbekistonda bolalar bogʻchalarida nutqiy oʻyinlardan keng foydalaniladi. Masalan, “Oʻzbek xalq ertaklarini hikoya qilish” yoki “Rolli ertak teatrlari” kabi usullar bolalarning til koʻnikmalarini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Xalqaro tajribada esa Montessori usuli asosida “Hikoya yarat” oʻyinlari, interaktiv qoʻgʻirchoq teatrlari va muloqotga asoslangan didaktik oʻyinlar muvaffaqiyatli qoʻllaniladi.

Tajribalar shuni koʻrsatadiki, nutqiy oʻyinlarni doimiy ravishda qoʻllash bolalarning soʻz boyligini 30-40% ga oshirishga yordam beradi. Shuningdek, bunday oʻyinlar bola nutqining aniq va ravon boʻlishiga, shuningdek, muloqotga boʻlgan ishonchini mustahkamlashga katta hissa qoʻshadi. Shuningdek, ijtimoiy tajribalarga koʻra, nutqiy oʻyinlarni oʻrgangan bolalar maktabgacha taʼlim bosqichida ancha yuqori natijalarga erishadilar.

Umuman olganda, nutqiy oʻyinlar bolalar nutqini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Ular nafaqat bolalarning soʻz boyligini kengaytiradi, balki ularning muloqot koʻnikmalarini mustahkamlab, ijtimoiy hayotga moslashishiga yordam beradi. Shuning uchun ham bogʻcha va maktabgacha taʼlim muassasalarida bunday oʻyinlardan keng foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Nutqiy oʻyinlar bolalarning muloqot koʻnikmalarini rivojlantirishda muhim rol oʻynaydi. Ushbu oʻyinlar nafaqat ularning soʻz boyligini oshirish va nutqini rivojlantirishga xizmat qiladi, balki fikrlash qobiliyatini shakllantirish, hissiy ifoda qilish hamda oʻz fikrlarini ravon etkazishga yordam beradi. Shuningdek, nutqiy oʻyinlar bolalarning ijtimoiylashuv jarayoniga ijobiy taʼsir koʻrsatib, ularning jamiyat bilan muloqot qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Bu esa kelajakda ularning oʻz fikrini erkin ifoda eta olishiga, jamoaviy ishlash koʻnikmalarini shakllantirishiga va mustaqil fikrlashiga asos boʻlib xizmat qiladi.

Taʼlim jarayonida innovatsion metodlardan foydalanish bolalarning nutqiy kompetensiyasini oshirishga yordam beradi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar orqali bolaning nutqiy faolligini

oshirish, muloqot madaniyatini shakllantirish va ularning bilim olish jarayonini qiziqarli hamda samarali tashkil qilish mumkin. Shu bois, o'qituvchilar va pedagoglar nutqiy o'yinlarni ta'lim jarayoniga faol joriy etishlari lozim, chunki ular bolalarning mustaqil fikrlashini rivojlantirib, og'zaki va yozma nutqini takomillashtiradi.

Shu bilan birga, bunday o'yinlarning qo'llanilishi bolalarning kreativ fikrlashiga, jamoada ishlash qobiliyatiga va nutqiy faolligiga sezilarli ta'sir qiladi. Shuning uchun ham nutqiy o'yinlarni o'quv jarayoniga singdirish bolalar uchun nafaqat o'yin-kulgi, balki samarali o'rganish usuli hamdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Vygotskiy L.S. "Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqi rivojlanishi"
2. Jalolov J.J. "Pedagogik texnologiyalar"
3. Akramova M. "Bolalar nutqini shakllantirish metodikasi"
4. Hasanboev J. "Maktabgacha ta'lim pedagogikasi"
5. Raxmonov A. "Bog'cha pedagogikasi"
6. Qosimov U. "Nutq madaniyati va kommunikatsiya"
7. Muxamedova N. "Psixolingvistika asoslari"
8. Rogov E.I. "Kommunikativ kompetensiya rivojlantirish usullari"